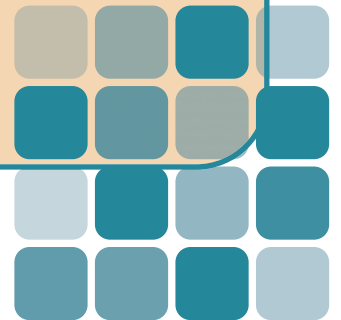

SURİYE'DEKİ İRAN NÜFUZU DİĞER AKTÖRLERE TEHDİT Mİ OLUŞTURUYOR?

HAMZA HAŞIL

Telif Hakkı

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2019

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Adresi : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sk. No: 3 Çankaya, ANKARA

Telefon: +90 850 888 15 20 Faks: +90 (312) 430 39 48

Email: orsam@orsam.org.tr

Fotoğraflar: Anadolu Ajansı (AA)

SURİYE'DEKİ İRAN NÜFUZU DİĞER AKTÖRLERE TEHDİT Mİ OLUŞTURUYOR?

Yazar Hakkında

Hamza Haşıl

Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Tarih (anadal) ve Sosyoloji (yandal) bölümlerinden 2015 yılında mezun olmuştur. Kuveyt Hükümet bursunu kazanarak gittiği Kuveyt Üniversitesi Filoloji Merkezi'nde 2015-2016 yılları arasında Arapça eğitimi almıştır. ODTÜ Orta Doğu Araştırmaları bölümünde yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. Ortadoğu'da devlet inşası ve Doğu Afrika-Kızıldeniz jeopolitiği üzerine araştırmalar yapan Haşıl, 2011 ayaklanmaları sonrası Suriye iç savaşı ile yakından ilgilenmektedir. Haziran 2018'den itibaren ORSAM Levant Çalışmaları Koordinatörlüğü'nde araştırma asistanı olarak görev yapmaktadır. İleri düzeyde İngilizce ve Arapça, başlangıç düzeyinde Farsça ve Fransızca bilmektedir.

Eylül 2019

İçindekiler

Giriş	3
İran'ın Suriye'deki Varlığı.....	3
İran'ın Suriye'deki Varlığına Karşı ABD ve İsrail'in Tutumu	4
İran'ın Suriye'deki Varlığına İlişkin Rusya'nın Tutumu	5
Çin'in Suriye'deki İran Varlığına İlişkin Tutumu	7
Sonuç	9

Giriş

Suriye'deki İran nüfuzu Suriye iç savaşı ile birlikte kritik seviyeye ulaştı. Bu durum, başta ABD olmak üzere İsrail, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri tarafından tehdit olarak algılandı ve bu ülkeleri İran'ın Suriye'deki askeri varlığını sınırlamak yönünde pozisyon almaya itti. Özellikle IŞİD'in Suriye'de alan kontrolünün sonlandırılmasından sonra bu istek ABD tarafından daha fazla gündeme getirilerek Suriye'deki ABD varlığının sadece IŞİD yok edilene kadar değil, İran Suriye'den tamamen çekilene kadar devam edeceği yönünde bir söylem geliştirildi. Bu durum Esad'sız Suriye politikasının dahi önüne geçti ve İran ile mücadele temel odak noktası haline geldi. Rusya'nın rejim bölgesindeki güçlü varlığına rağmen ABD tarafından gerçekleştirilen Tomahawk füzesi saldırılarında rejim ile birlikte İran hedefleri de vuruldu. Aynı şekilde, İsrail tarafından Suriye hava sahası çok defa ihlal edilerek Kuneytra, Süveyde ve Şam eyaletlerine saldırılar gerçekleştirildi. Bu saldırıların birçoğunda İsrail'in açık hedefi İran unsurları oldu. Yapılan bazı anlaşmalarla İran'ın Suriye'deki varlığını kademeli olarak çekmesi istenerek bu noktada birtakım somut adımlar atıldı. İran'ın Suriye'deki varlığı ABD ve bölgedeki müttefikleri tarafından tehdit olarak algılanmakla birlikte, Rusya ve Çin gibi ülkeler tarafından da "dengelenmesi gereken bir faktör" olarak görüldü.

İran'ın Suriye'deki Varlığı

İran'ın Suriye'deki varlığı Suriye iç savaşından itibaren hızlı bir güçlenme eğilimi gösterse de İran'ın Suriye ile olan ilişkileri 2011 yılının çok daha öncesine dayanmaktadır. Özellikle 1979 devriminden itibaren İran'ın Suriye'deki varlığı sistematik bir şekilde artış gösterdi. Suriye'de artan İran nüfuzunu mezhepçi bir anlayış üzerinden okumak bir ölçüde mümkün olsa da devletlerarası çıkar ilişkisini göz ardı ederek meseleye odaklanmak sınırlı bir yaklaşım olacaktır. Dolayısıyla İran'ın Suriye'deki varlığını sadece devrimle işbaşına gelen kadroların ideolojisi doğrultusunda değil, İran ve Suriye'nin devlet refleksleri ekseninde okumak gerekmektedir.

İran'ın Suriye'deki varlığını sadece devrimle işbaşına gelen kadroların ideolojisi doğrultusunda değil, İran ve Suriye'nin devlet refleksleri ekseninde okumak gerekmektedir.

İran, 1979 yılından itibaren Suriye rejimi ile stratejik ortaklıklar kurarak, savunmadan ekonomiye, siyasetten kültüre kadar birçok alanda iş birliği geliştirdi. Böylece, Suriye'yi yöneten kadroların kısmi İran tesiri ile yetiştigi bir ortam oluştu. İran'ın her alandaki varlığı ve etkisi Suriye yönetici eliti için bir güvence teşkil ettiği için bu durum rejim tarafından rahatsız edici bulunmadı. 2011 savaşına gelindiğinde İran'ın çok hızlı refleks göstermesi geçmişten gelen İran-Suriye arasındaki stratejik müttefikliğin bir sonucu olarak ortaya çıktı. Rejimin devrilmesi, Suriye'deki İran etkisinin kırılmasına neden olabilecekti. Bu durumun İran açısından en önemli muhtemel sonucu, İran'ın Doğu Akdeniz'e ulaşacak stratejik bir ulaşım koridorundan yoksun kalması olacaktı. Sonuç olarak İran, bir taraftan resmi askeri birlikleri olan Devrim Muhafızları Ordusu'nun Kudüs Tugayı'ndan seçkin askerler ile, diğer taraftan resmi olmayan fakat İran güdümlü paramiliter gruplar ile Suriye iç savaşında rejimin ayakta kalabilmesi için büyük bir mücadeleye başladı.

İran'ın Suriye'deki varlığı, Kudüs Tugayı birlikleri ve İran güdümlü milis kuvvetlerden ibaret değilse de bu birliklerin hareket alanlarını ve iç savaşta üslendikleri rolleri bilmek İran'ın sahadaki askeri varlığı hakkında fikir sahibi olunmasına olanak sağlayacaktır. İran'ın resmi birlikleri daha çok rejim ordusu içinde kritik görevlerde bulundu ve Zamir, T4 ve Şayrat havalimanları gibi stratejik bölgelerin güvenliğini sağ-

lamakla vazifelendirildi. Milis kuvvetler ise rejim kontrolündeki Suriye sahasının hemen her yerinde faaliyette bulundu. Bu birlikler daha çok mezhepçi bir ideoloji üzerinden varlıklarını konsolide etme yoluna gitti. Suriye, Lübnan, Irak, Pakistan ve Afganistan uyruklu militanlardan oluşan bu milis kuvvetlerin ortak özelliği, İran destekli ve güdümlü olmalarının yanında Şiilik temelli bir ideoloji ile savaşmalarıydı. Bu grupların birçoğu Seyyide Zeynep Camii'ni koruma söylemi üzerinden Suriye'deki varlıklarını meşru göstermek istedikleri için üslerini genellikle bu caminin bulunduğu Şam'ın güney bölgelerinde kurdular. Bu bölgedeki milisler, özellikle İsrail tarafından rahatsız edici bulunduğu için çok defa İsrail hava unsurlarının saldırılarına uğradılar.

İran'ın Suriye'deki Varlığına Karşı ABD ve İsrail'in Tutumu

ABD Başkanı Barak Obama döneminde İran ile varılan nükleer anlaşma ve İran'a uygulanan ambargonun kısmi olarak kaldırılması mutabakatı, şimdiki ABD Başkanı Donald Trump tarafından

2016'da yürürlükten kaldırıldı. Bu durum ABD-İran ilişkilerinin yeniden gerilmesine sebebiyet verdi. İki ülke arasında süregelen gerginlik, kaçınılmaz şekilde Suriye sahasına da taşınmış oldu. ABD tarafından yapılan açıklamalarla İran'ın Suriye'deki varlığının tamamen sona ermesi gerektiği vurgulanarak, aksi takdirde yeniden yapılandırma sürecine kaynak aktarmanın ve siyasi çözüme ulaşmanın mümkün olmayacağı belirtildi.

ABD, Suriye'deki varlığını IŞİD'le mücadele temelinde meşrulaştırırken, IŞİD'in yenilmesi sonrası süreçte söylem değişikliğine giderek İran unsurları Suriye'den çıkartılana kadar ABD'nin buradaki varlığının devam edeceği açıklandı. İran'ın Suriye'deki varlığına ilişkin duyulan rahatsızlık özellikle Trump'ın Ulusal Güvenlik Danışmanı John Bolton tarafından sıklıkla ifade edildi. 2018 boyunca İran'a karşı tavizsiz bir söylem takınan ABD, Başkan Trump'ın Ocak 2019'da "İran Suriye'de istediğini yapabilir" sözüyle yeniden hedef sapması yaşadı. Trump'ın bu ifadeleri özellikle Ortadoğu'daki yakın müt-

tefiki İsrail'i son derece rahatsız etti. Bu durum, İsrail'in İran karşısındaki durumunu zayıflatabilecek bir hamle olarak görüldü. Öyle ki, ABD tarafından İran'ın bölgedeki varlığını meşru gösterecek herhangi bir ifade, İsrail'in İran karşıtı söylemine zarar verebilirdi.

İran İslam Devrimi, ontolojisi itibari ile “emperyalizm ve siyonizm karşıtı” bir kimlik benimseyerek varlığını zıtlıklar üzerinden pekiştirme yoluna gitti. Bu kimlik İran'ın İsrail ile sürekli bir çekişme yaşamasına sebep oldu. Her ne kadar bu iki ülkenin karşılıklı tehditleri başlangıçta fiili bir sonuç doğurmasa da 2006'da gerçekleşen İsrail-Lübnan savaşında İran destekli Hizbullah milisleri İsrail ile sıcak çatışmaya girdi. İki ülke arasındaki sürtüşmenin son örneği Suriye sahasında yaşandı. Suriye rejiminin en büyük destekçisi İran, iç savaş gerekçesi ile İsrail sınırlarına milis kuvvetler yerleştirme fırsatını geri tepmedi. Özellikle işgal atındaki Golan Tepeleri'ne yakın konuşlanan milisler, İsrail için büyük bir tehdit oluşturdu. İsrail her ne kadar hava operasyonları ile bu unsurları temizleme yoluna gitse de kara operasyonu yapılmadığı için bu çabasında dikkate değer bir başarı sağlayamadı. Dolayısıyla İsrail, bir taraftan ABD üzerinden İran'ı sıkıştırmaya çalışırken diğer taraftan Rusya ile İran tehdidine karşı birçok görüşme gerçekleştirdi. İsrail'in Rusya ile yaptığı görüşmeler kısmi olarak sonuç verdi ve Putin'in Suriye Özel Temsilcisi Aleksander Lavrentiev'in 1 Ağustos 2018'de yaptığı açıklamaya göre İran'a bağlı milisler Golan Tepeleri'nden 85 km kadar içeri çekildi. Ayrıca İsrail için tehdit oluşturacak herhangi bir ağır ekipman ve silahın da yine bu bölgede bulunmadığı belirtilmişti. Bu kısmi çekilmeler İran'ın bölgede güçlü bir şekilde var olduğu ve her geçen gün bu varlığını artırdığı gerçeğini değiştirmedigi için İsrail tarafından İran unsurlarına karşı düzenlenen hava operasyonları devam etti.

Her ne kadar ABD Başkanı Trump, İran'ın Suriye'deki varlığı ile ilgili İsrail'i şaşkırtan bir açıklama yapmış olsa da ABD Kongre üyelerinin İsrail'in çıkarlarına yönelik tutumları geleneksel ABD-İsrail ilişkilerini açık bir şekilde yansıtmış oldu. 21 Mayıs 2019'da yaklaşık 400 ABD

Kongre üyesinin başkan Trump'a yazdığı açık mektupta Suriye savaşı sona yaklaşırken İsrail'in bölgedeki çıkarlarının korunması gerektiğinin altı çizildi. Bu çıkarların korunması için verilen tavsiyeler arasında rejime destek veren İran'a ve İran güdümündeki Lübnan Hizbullah'ına karşı çok daha büyük ambargolar uygulanması yer aldı. Kongrenin yazdığı bu mektubun herhangi bir bağlayıcılığı olmamakla birlikte ABD'deki karar alıcıların İsrail'in çıkarları için Suriye'deki İran varlığına karşı ABD'yi harekete geçirme çabaları son derece dikkate değer bir girişimdir.

İran'ın Suriye'deki Varlığına İlişkin Rusya'nın Tutumu

Rusya ve İran, Suriye iç savaşının başlangıcından itibaren birçok konuda ortak adımlar atarak rejimi iktidarda tutmayı bir öncelik olarak belirlediler. Rejimi destekleyen bu iki gücün başlangıçta önemli çıkar çatışmaları yaşamaması, sıcak çatışma ortamında her iki ülkeye birçok avantajlar sağladı. Buna karşın Suriyeli muhalifleri destekleyen kampın kendi arasında çıkar çatışmaları yaşayarak önceliklerini belirlemede zorlandığı göz önünde bulundurulduğunda, Rusya ve İran iş birliğinin Suriye'de sonuca ulaşması mümkün oldu. Diğer bir ifade ile, ortak hedef

Sıcak çatışma ortamının sonuna yaklaşıp, yeniden yapılandırmanın konuşulmaya başlandığı dönemden itibaren Rusya ve İran arasında görüş ayrılıkları su yüzüne çıkmaya başladı. İki ülke arasındaki çıkar çatışmaları ekonomik alanlarla sınırlı kalmayarak küçük çaplı da olsa bazı noktalarda sıcak çatışma ortamına taşındı.

ve ortak düşman konusundaki uzlaşısı her iki ülkeyi Suriye denklemine avantajlı duruma getirdi. Fakat sıcak çatışma ortamının sonuna yaklaşıp, yeniden yapılandırmanın konuşulmaya başlandığı dönemden itibaren görüş ayrılıklarının su yüzüne çıkmaya başladığı görüldü. İki ülke arasındaki çıkar çatışmaları ekonomik alanlarla sınırlı kalmayarak küçük çaplı da olsa bazı noktalarda sıcak çatışma ortamına taşındı. Bu çerçevede İran'ın Suriye'de artan nüfuzu Rusya açısından da bir ölçüde rahatsız edici görülmeye başlandı.

İran, iç savaşta Esad rejimini korumak için yaptığı harcamaları bir ölçüde telafi edebilmek ve Suriye pazarındaki fırsatları en iyi şekilde değerlendirebilmek için Rusya gibi uzun vadeli stratejiler geliştirmeye çalıştı. Bu noktada İran, Irak ve Suriye üzerinden bir koridor açarak petrol ve doğalgazı Doğu Akdeniz üzerinden Avrupa'ya pazarlamak istemekteydi. Bunu gerçekleştirmek için de Lazkiye Limanı'nı hedef olarak belirledi. Lazkiye limanı ile ilgili ilk somut adım, Şubat 2019'da Esad'ın İran'a yaptığı

ziyaret sırasında yaşandı. Esad ve Ruhani arasında imzalanan anlaşma ile Lazkiye Limanı'nın işletmesinin Ekim 2019 itibarı ile İran'a verileceği basına sızdı. Bu anlaşmanın İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu'nun aynı tarihlerde Moskova'yı ziyaret edeceğinin netleşmesi sırasında aniden yapılması ilgi çekiciydi. İran'ın Lazkiye Limanı'ndaki hakimiyeti, Doğu Akdeniz'e açılımını, Lazkiye üzerinden Avrupa pazarlarına ulaşmasını sağlayacağı gibi İran'ın bölgedeki en önemli müttefiki Lübnan Hizbullah'ına da gerekli lojistik ve mühimmat desteğini kolaylıkla verebilecek bir imkan sağlayacaktı. Bu durum Rusya'nın İran'ın Suriye'deki varlığından rahatsız olmasının en önemli sebeplerinden biri olarak ön plana çıktı. Çünkü İran'ın Suriye'deki her türlü varlığı İsrail için imha edilmesi gereken bir hedef konumundaydı. İsrail'in özellikle limana yapacağı bir saldırı Rusya'nın oradaki kazanımlarının zarar görmesine ve Doğu Akdeniz ticaretinin sürekli olarak İsrail saldırıları sebebiyle aksamasına yol açacaktı. Dolayısıyla Rusya, İran'ın özellikle limanlardaki varlığından büyük tedirginlik duydu.

İran, içinde bulunduğu ekonomik darboğaza rağmen rejimi desteklemeyi sürdürdü. Dolayısıyla, savaş sonrası süreçteki ticari imtiyazlardan en üst seviyede yararlanmayı da doğal bir hak olarak gördü. Bu sebepten, İran'ın Lazkiye Limanı'nın işletim hakkını alma çabası, Rusya'nın Tartus Limanı'ndaki varlığı ile de alakalı olabilir. Rusya Başbakan Yardımcısı ve Rusya-Suriye Hükümetlerarası Komisyonu Eş Başkanı Yuriy Borisov'un Nisan 2019'da yaptığı açıklamada Tartus Limanı'nın 49 yıllığına Rusya tarafından kiralanacağını belirtmesinin ardından Esad rejiminin Ulaştırma Bakanı Ali Hammud yine aynı tarihlerde bu haberi doğruladı. Rusya'nın limanlarda hakimiyet kurma isteği sadece Doğu Akdeniz ticaretinde rol oynama isteğinden değil aynı zamanda fosfat başta olmak üzere Suriye sahasından çıkartacağı madenlerin Rusya'ya naklini de kolaylaştırmak içindi. Çünkü, Rus Stroytransgaz şirketine 2018'de Palmira'da fosfat yatırımı yapması için Esad rejimi tarafından 50 yıllık imtiyaz verilmişti. Nisan 2019'da resmi olarak yapılan bu anlaşmanın esasında Aralık 2018'deki Rusya ve Esad rejimi arasındaki hükümetlerarası toplantıda alınan bir karar olduğu göz önünde bulundurulduğunda, İran'ın da Rusya'ya verilen bu imtiyaza karşılık olarak Lazkiye Limanı'nın işletmesini istemesi olasılığı belirdi. Çünkü savaş sırasında rejime en büyük desteği veren İran, savaş sonrası süreçteki ticari imtiyazlardan en üst seviyede yararlanmayı doğal bir hak olarak değerlendirdi. Dolayısıyla İsrail tehdidi sebebiyle İran'ın limanlardaki varlığının Rusya için endişe oluşturduğu belirtilse de İran, Lazkiye Limanı'ndaki varlığını kalıcı hale getirmek için girişimlerini yoğunlaştırdı.

İki ülke arasındaki çıkar çatışmaları, Suriye sahasında bazı dönemlerde sıcak çatışma şeklinde kendini gösterdi. Özellikle 2019'un ilk aylarında Rus ve İran destekli milis gruplar arasında sıcak çatışmaların yaşandığı iddiası basında yer buldu. Özellikle İran yanlısı tutumu ile bilinen Beşar Esad'ın kardeşi Mahir Esad komutasındaki birlikler ile Rusya destekli rejime bağlı birlikler arasında Hama'nın kuzeybatı kırsalında birtakım çatışmaların çıktığı ve çok sayıda ölü ve yaralının

olduğu yerel kaynaklar tarafından aktarıldı. Bu sıcak çatışmalar çok farklı motivasyonlardan kaynaklanabildiği için bunları sadece ekonomik çıkar çatışmasına indirgeyerek analiz etmek doğru bir yaklaşım olmayabilir. Fakat bu çatışmalar, Suriye'deki Rusya-İran gerginliğinin boyutu hakkında fikir sahibi olmak için farklı bir bakış açısı sağlamaktadır. Bununla birlikte, her iki ülke de aralarındaki çıkar çatışmalarını minimize etmek ve Suriye'deki iş birliğini sürdürdürebilmek için diplomatik girişimlerini yoğunlaştırmaktadır.

Çin'in Suriye'deki İran Varlığına İlişkin Tutumu

Çin, Arap Baharı sonrasında Ortadoğu'da yaşanan değişim sürecine tepki vermekte geç kalmıştı. Fakat Çin, Suriye'de halk ayaklanmasının başladığı Mart 2011'den itibaren, burada cereyan eden gelişmeleri yakından takip etti. Çin gerek Suriye'deki büyükelçiliği gerekse atadığı Suriye Özel Temsilcisi üzerinden sürekli olarak itidal çağrılar yaparak savaşın bütün taraflarına eşit mesafede yaklaşmaya çalışan bir görüntü verdi. Fakat Çin'in Suriye'ye dönük ilgisinin temelinde iki neden yatıyordu: Suriye'de savaşan Çin uyruklu Uygur kökenli militanların savaş sonrasında Çin'e dönmeleri sonucunda yaşanması muhtemel güvenlik tehdidi ve Çin'in Suriye'den ekonomik beklentileri. Suriye'de savaşan Çin uyrukluların yaratması muhtemel güvenlik teh-

Çin'in Suriye'ye dönük ilgisinin temelinde iki neden yatıyordu: Suriye'de savaşan Çin uyruklu Uygur kökenli militanların savaş sonrasında Çin'e dönmeleri sonucunda yaşanması muhtemel güvenlik tehdidi ve Çin'in Suriye'den ekonomik beklentileri.

didine karşı Çin bu militanların faaliyetlerini yakından izledi ve büyük oranda İdlib'de faaliyet gösteren Türkistan İslami Partisi'nin hareketlerini takip etmeye başladı.

Güvenlikle ilgili durumun ötesinde Çin'in Suriye'deki ekonomik fırsatlar konusundaki politikaları çok boyutlu bir zeminde ilerleme gösterdi. Çin, bir taraftan rejimle kurduğu ilişki üzerinden Suriye'de ne tür yatırımlar yapabileceği ve bu ülkeyi nasıl güvenli bir pazar haline getirebileceği konusunda projeler oluştururken, diğer taraftan kendisi ile benzer amaçlar güden ülkelerle hangi alanlarda çıkar çatışmaları yaşayabileceğini ve bunları hangi yollarla aşabileceğini analiz etmeye başladı. Çin, Suriye'de güttüğü yumuşak güç politikası sayesinde, aradan geçen 8 yıl boyunca Suriye iç savaşına dahil olan hiçbir güçle dikkate değer bir sorun yaşamadı. Çin'in yatırım yapacağı alanlar da Rusya ve İran gibi ülkelerin yatırım yapacağı alanlardan farklılık gösterdi. Çin daha çok elektrik/enerji, endüstri bölgeleri ve otomobil üretimi alanları ile ilgilendiğini gösterdi. Çin'in en önemli hedeflerinden biri de tü-

ketim mallarını engelsiz bir şekilde Suriye pazarına ulaştırabilmektir. Dolayısıyla savaşın sona yaklaştığı bu dönemde, Çin ile Suriye rejimi arasında Çin lehine çok büyük tavizlerin verildiği gümrük anlaşmalarını görmek kuvvetli bir olasılık haline geldi.

Çin'in Suriye'de İran ile ayrışan çıkarları, ABD ve İsrail ile İran arasındaki çıkar çatışması gibi doğrudan değil dolaylı yoldan gerçekleşti. Çin, Suriye iç savaşına askeri bir zemin üzerinden dahil olmadığı için savaşın bir an önce son bulması ve ticari/ekonomik faaliyetlerin acilen başlatılması konusunda ısrarcı oldu. Buna karşılık İran, Suriye iç savaşındaki askeri ağırlığını daha belirgin hale getirip ordu içindeki nüfuzunu kullanarak, savaş sona erdiğinde çok daha büyük imtiyazlar elde etmeyi güvence altına alma yoluna gitti. Bunun için de İdlib başta olmak üzere, Suriye'deki bütün bölgelerin rejim güçlerinin kontrolü altına alınmasını hedefledi. İran'ın Suriye'deki en büyük avantajı, rejim ordusu üzerindeki nüfuzu ve sahadaki İran yanlısı militanların varlığı oldu. İran'ın Suriye'deki gücü, ordunun

gücüyle paralel bir çizgide ilerledi. Diğer bir ifadeyle, Suriye ordusu ne kadar geniş alanda hakimiyet kurarsa İran'ın Suriye'deki etkisi o derece artacaktı. Etkisi artan İran ise yeniden yapılanma sürecinde Rusya ve Çin gibi güçler tarafından denklem dışına itilemeyecekti. Dolayısıyla, ekonomik zorluk içindeki İran'ın bu avantajını iyi kullanarak elini güçlendirmek istemesi anlaşılabilir bir durumdu. Suriye'de güvenlik yapılanması içinde etkisi olmayan Çin ise devasa ekonomisine rağmen İran'ın bu tutumu karşısında yeniden yapılanma sürecine arzu ettiği hızda ve oranda angaje olamadı. İran'ın sahadaki askeri kazanım çabalarının devam etmesi Çin'in ekonomik girişimlerinin önünde engel oluşturdu. Bu nedenle, İran'ın Suriye'deki varlığı ve artan etkisi Çin'in ekonomik çıkarları ile dolaylı olarak çatışmış oldu.

Çin ve İran arasındaki çıkar çatışmasının doğrudan değil, dolaylı yollardan seyretmesinin Suriye sahası dışında cereyan eden olaylarla yakından ilgisi vardır. Bunlardan ilki, İran'a uygulanan ambargolar sebebiyle Çin'in İran ile olan petrol/doğalgaz ticaretini kesmek zorunda kalmasına rağmen, dünyanın en büyük petrol ve doğalgaz ithalatçısı ülkesi olduğu için bu ticareti alternatif yollarla devam ettirebilme gayretidir. Bu durum Çin için olduğu kadar ekonomik darboğazda olan İran için de hayati önem taşımaktadır. Suriye toprakları dışında gelişen diğer bir durum ise Çin'in modern İpek Yolu diye tabir ettiği Bir Kuşak, Bir Yol projesinin İran topraklarından geçerek Türkiye ve Avrupa'ya ulaşacak

olmasıdır. Uluslararası ilişkilerde her dosya kendi içinde değerlendirilse de iki güç arasındaki çıkar çatışmasının doğrudan birbirini hedef almamasında bu dış etkenlerin payı büyüktür.

Sonuç

2019 yılı itibarıyla Suriye iç savaşında çatışmaların seviyesinde kritik seviyede azalma olmasına rağmen İran, Suriye'deki varlığını güvenlik birimleri içindeki nüfuzu üzerinden artırmaya çalışarak bölgedeki konumunu güçlendirme yolunu tercih etti. İran'ın bu tutumu, düşman olarak belirlediği ABD ve İsrail gibi güçlere karşı Suriye'de güçlü bir pozisyon almasına olanak sağladı. Bunun yanında, müttefiki konumundaki Rusya ve Çin gibi ülkelerle Suriye'nin yeniden yapılandırılması sürecinde girişeceği rekabet ortamında kendisine avantaj oluşturdu. İran'ın içinde bulunduğu tüm ekonomik sıkıntılara rağmen bu denli yoğun bir mücadele vermesi, alternatifinin olmamasından kaynaklandı. ABD ambargoları nedeniyle Hazar Denizi ve Basra Körfezi arasına sıkışmış, uluslararası ticaret yapamayan bir ülke olmak istemeyen İran, Akdeniz'e açılma mecburiyetinde olduğunun bilinciyle hareket etti. Bunu da ancak müttefiki olan Esad rejimini ayakta tutarak Suriye üzerinden yapabileceği için resmi ve resmi olmayan çeşitli unsurları ile Suriye iç savaşına müdahil oldu. İran'ın Suriye'deki varlığı birçok küresel ve bölgesel güç tarafından tedirgin edici bulunsa da İran kendisi için hayati olan bu politikasından vazgeçmedi ve bölgedeki varlığını sürekli olarak konsolide etme yoluna gitti.

Notlar

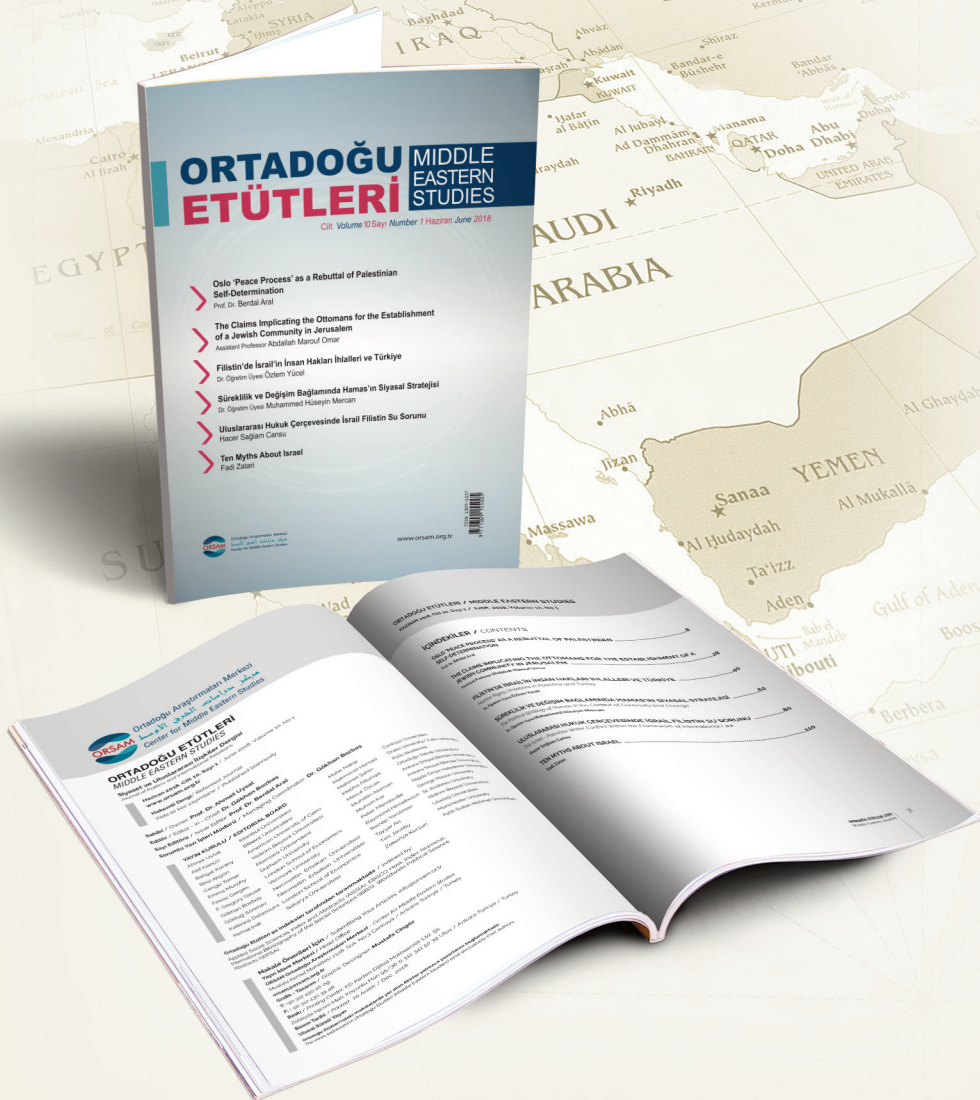
Notlar

Notlar

ORTADOĞU ETÜTLERİ

MIDDLE EASTERN STUDIES

Hakemli Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi

ORSAM Yayınları

ORSAM, süreli yayınları kapsamında Ortadoğu Analiz ve Ortadoğu Etütleri dergilerini yayınlamaktadır. İki aylık periyotlarla Türkçe olarak yayınlanan Ortadoğu Analiz, Ortadoğu'daki güncel gelişmelere dair uzman görüşlerine yer vermektedir. Ortadoğu Etütleri, ORSAM'ın altı ayda bir yayınlanan uluslararası ilişkiler dergisidir. İngilizce ve Türkçe yayınlanan, hakemli ve akademik bir dergi olan Ortadoğu Etütleri, konularının uzmanı akademisyenlerin katkılarıyla oluşturulmaktadır. Alanında saygın, yerli ve yabancı akademisyenlerin makalelerinin yayımlandığı Ortadoğu Etütleri dergisi dünyanın başlıca sosyal bilimler indekslerinden Applied Sciences Index and Abstracts (ASSIA), EBSCO Host, Index Islamicus, International Bibliography of Social Sciences (IBBS), Worldwide Political Science Abstracts (WPSA) tarafından taranmaktadır.

Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok.
No:3 Çankaya/Ankara

+90 (312) 430 26 09
+90 (312) 430 39 48

info@orsam.org.tr
www.orsam.org.tr

orsamtr